

Dato: 1. februar 2021

Fra/til: 13:00-14:15

Referent: Nicolai Beck

Møteleder: Torbjørn Røe Isaksen

Saksnr.: 11/2714

Deltakere:

Arbeids- og sosialminister Torbjørn Røe Isaksen, ASD
Statssekretær Saida Roshni Begum, ASD
Statssekretær Reid Ivar Dahl, BFD

Samarbeidsforum mot fattigdom:

Johan Lothe, Wayback
Tor Bernhard Slaathaug, Stiftelsen Rettferd
Lars Salvesen, Stiftelsen Rettferd
Cathrine Austrheim, Aleneforeldreforeningen (AFFO)
Magnus Pedersen, Spillavhengighet Norge

Batteriet Oslo (sekretariat for Samarbeidsforum):

Ellen Bachmann
Robert Bo Nilsen

Avdelingsdirektør Vibeke Trålim, ASD/VPA
Seniorrådgiver Bente Hagerupsen, ASD/VPA
Seniorrådgiver Nicolai Beck, ASD/VPA
Seniorrådgiver Ingvild Bilstad Neraasen, BFD/Forbruker-, tros- og livssynsavdelingen
Utredningsleder Egil Rokhaug, BFD/Forbruker-, tros- og livssynsavdelingen
Rådgiver Stig Nesvik, JD/Avdeling for kriminalitetsforebygging
Seniorrådgiver Desiree Ruud, JD
Seniorrådgiver Åshild Tveit Arnstorp, JD
Avdelingsdirektør Hanne Jule, JD

Meldt frafall:

Statssekretær Lars Jacob Hiim/Thor Kleppen Sættem, JD

Referat fra møte 1. februar 2021 i Kontaktutvalget mellom regjeringen og representanter for sosialt og økonomisk vanskeligstilte

1. Velkommen og innledning v/ statsråden

Statsråden ønsket velkommen og innledet med å si at gjeld ikke har blitt et mindre aktuelt tema siden forrige møte i Kontaktutvalget, blant annet på grunn av koronapandemien. Statsråden sa at han er opptatt av gjeldsfeltet. Ordet ble deretter gitt til de enkelte innleggsholderne fra Samarbeidsforum mot fattigdom.

2. Innlegg fra Samarbeidsforum mot fattigdom

Johan Lothe, Wayback: Gjeldsordning som rehabiliterende virkemiddel

Innlegget er skrevet sammen med LIN, Velferdsalliansen, Marborg og Rio. Disse representerer ulike grupper i samfunnet, herunder straffedømte, rusmisbrukere, innvandrere, lavinntektsgrupper og sosialhjelpsmottakere.

Tall fra 11. mars og 15. april 2020 viser en nedgang i usikret gjeld. Dette kan ha sammenheng med at NAV og kredittinstitusjoner kan ha vært tilbakeholdne med å sende saker til inkasso under pandemien. Gjeldsøkning kommer ofte først etter en krise.

Det ble vist til tall over usikret gjeld i Norge pr. januar 2021.

Wayback har jobbet med gjeldsrådgivning siden 2009. Rundt 1000 personer i året har fått veiledning og kurs. Ca. 300 personer har fått gjeldsordning etter bistand fra Wayback. 80% av medlemmene har så høy gjeld at det er til hinder for å starte livet på nytt. Det dreier seg ofte om usikret gjeld.

Det ble pekt på ulike årsaker til at noen har høy usikret gjeld, herunder press fra barn og kortsiktige behov, som rusmidler.

Skamfølelse er en viktig årsak til at mange ikke får gjort noe med sine gjeldsproblemer.

Det ble vist til et eksempel på hvordan en telefonregning på kr 2 500 kan øke til kr 28 000 på ti år.

Det er lite tilgjengelig informasjon om brukernes rettigheter ved frivillig offentlig forvaltning i NAV. Ved gjennomgang av kreditorliste skyldes ubetalte regninger ofte manglende betaling fra NAV. Det kan virke som om forvalterne har for mye å gjøre. Det bør foretas en utredning av sviktende forvaltning.

De største sakene kan løses ved at det inngås nedbetalingsavtaler med banken. Dette viser seg derimot å være vanskelig. Bankene ønsker ofte at sakene går til inkasso.

Noen prinsipper i gjeldsordningsloven som skaper utfordringer:

- Støtendepriippet – dette er opp til hver enkelt saksbehandler å vurdere.
- Varig ute av stand til å gjøre opp for seg (Wayback anslår ca. 15 år).
- Gjeldsordning gis kun en gang i livet.

Staten er ofte den største kreditoren.

Urimelige krav fra Statens Innkrevingsentral er en utfordring. Ofte er det umulig å gjøre opp store krav på kort tid. Straffedømte har liten eller ingen motivasjon for å gjøre opp for seg.

Det er vanskelig å avbryte husleie, telefon og andre økonomiske forpliktelser når en sitter i varetekt eller soner i fengsel. Manglende ressurser og kompetanse i Kriminalomsorgen kan være en utfordring. Wayback har kurset mange ansatte i Kriminalomsorgen.

Hvorfor øker gjelden?

- Fristelsene er for store.
- Forbrukslån innvilges på stedet, dette bidrar til impulshandling.
- Lav kompetanse på budsjett, renteregning.
- Økonomi som fag mangler i grunnutdanningen.

Det ble vist til ulike eksempler fra straffedømte. Et poeng med disse eksemplene var at dersom man har lav inntekt og høy gjeld er det lettere å få gjeldsordning enn dersom man har høyere inntekt og lav gjeld. I sistnevnte tilfellet kan en bli sittende med en gjeldsordning på over ti år.

Forslag til endringer:

- For mange klarer ikke å gjennomføre en gjeldsordning. Wayback ønsker bedre oppfølging fra NAV under gjeldsordning.
- Det er behov for å styrke sosialfaglig kompetanse hos NAV og namsmannen.
- Inkassobyråene må pålegges større press for å finne løsninger. Det er et paradoks at inkassobyråenes muligheter ligger frem til gjeldsordning blir etablert. Under gjeldsordning har derimot staten prioritet foran private.
- Ønsker en lovbestemt maksimumsrente.
- Gjeldsordningsloven: Prosedyrene og regelverket er vanskelig å forstå
- Innhenting av gjeldsopplysninger: Ønsker et register hvor all gjeld til inkassobyråder er registrert, inkludert forfalt gjeld.
- Namsmannen må samordne sine utleggstrekk seg imellom. Den enkelte risikerer å få utbetalt mindre enn de fastsatte livsoppholdssatsene.
- Rådgivning/ veiledning i NAV: Det mangler kompetanse og samspill med andre aktører, for eksempel ruskonsulent. Økonomirådgivere arbeider ofte på siden av ansvarsgruppen.
- JD bør se på domfeltes mulighet for rehabilitering ved å redusere straffegjeld.

Koronapandemien har gitt bedre økonomi for mange. For andre går gjelden derimot opp. Langtidseffektene kan bli store, og forskjellene kan øke.

Søknadsskjema om gjeldsordning og krav om utleggstrekk er vanskelige å forstå. Den personlige veiledningen hos namsmannen har opphørt under pandemien.

Frivillighet skal være et tillegg til det offentlige tilbudet og ikke en erstatning for dette. Det er ønskelig at NAV tar i bruk erfaringskonsulenter innen økonomisk rådgivning.

Tor Bernhard Slaathaug og Lars Salvesen, Stiftelsen Rettferd: *Koronakrisen synliggjør nordmenns gjeldsutfordringer*

Folk vet ofte at de har problemer med gjeld, men ikke hvordan de skal løse det.

Stiftelsen Rettferd har etablert Hjelp med NAV, og i år også startet rådgivningstjenesten "Hjelp med gjeld". Tjenesten er startet i samarbeid med Bank Norwegian. Dette skal være et lavterskeltilbud til personer med betalingsutfordringer. Tilbudet er gratis og uavhengig av det offentlige.

Det er stor skam knyttet til økonomiske problemer og "Luksusfellen"-stempel. Mange personer med gjeld opplever ikke at de sløser penger.

Det er ikke vanskelig å få lån, men uten grunnleggende kunnskap om personlig økonomi, kommer man ikke langt i samfunnet. Derfor er det bra at privatøkonomi er løftet inn det norske skoleverket.

Ved siden av helse, er økonomi den faktoren som størst begrenser valgmuligheter gjennom livet. Det er en nær sammenheng mellom psykisk helse og høy gjeldsbyrde.

Mange venter for lenge med å spørre om hjelp. Det er ventetid på økonomisk rådgivning i NAV, ofte opptil tre måneder. Ventetiden medfører at de økonomiske problemene forsterker seg. Det er også uheldig at en ikke får hjelp raskt når en først har tatt steget for å få hjelp og er motivert.

Det bør stilles krav om at det tidligere etableres en nedbetalingsplan. Det vil gjøre det lettere å komme ut av problemene.

Gjeldsregisteret fungerer bra.

Tall fra Lindorff viser at koronapandemien slår ulikt ut i nordmenns privatøkonomi. Dette gir grobunn for sterkere økonomiske klasseskiller fremover. Flere med lav inntekt har fått det verre, flere med høy lønn har fått det bedre.

Renten på forbrukslån er for høy. Dette er et økende problem. Konkursrådet gir støtte for at det ikke er gode argumenter for så høye renter. Det bør vurderes en maksrente som kan kreves under gjeldsordning eller konkurs.

Størrelsen på livsoppholdssatsen bør vurderes utvidet.

Flere betalingsfrie måneder bør vurderes.

Erfaringen er at namsmannen har god kompetanse, men mangler ressurser til oppfølging.

Cathrine Austrheim, Aleneforeldreforeningen (AFFO): Hverdagshistorier fra aleneforeldre med gjeld

Aleneforeldreforeningen opplever stor pågang på sin telefontjeneste. Det er et økende antall henvendelser om gjeldsproblematikk.

Det ble lest opp noen konkrete historier fra medlemmene om hvordan de opplever gjeldsproblemer og hvordan dette påvirker deres livskvalitet og psykiske helse. Dette omfattet en far med fast jobb som fikk behov for advokat i konflikt med barnas mor, en høyt kvalifisert alenemor med tre barn som mistet jobben før koronapandemien brøt ut og en alenemor med barn som ble kastet ut av barnas far mens mor studerte.

Aleneforeldreforeningen ser en sammenheng mellom psykiske plager og høy gjeldsbyrde. Dette kommer også klart frem av levekårsundersøkelsen fra 2015.

Kreditorene har for stor makt og lite vilje til å finne løsninger.

Det er for lite samhandling mellom ulike instanser som beslutter lønnstrekk og ytelser.

Det bør stilles krav om at forslag til nedbetalingsplan bør avtales tidligere. Inntrykket er at det ofte står på betalingsevnen, ikke betalingsviljen.

Aleneforeldreforeningen er positive til gjeldsregister og at det skal bli vanskeligere å få kredittkort.

Økonomiske rådgivere bør kunne be kreditorene stille sakene sine i bero i noen måneder, for å se på muligheten for nye avtaler.

Det er behov for større fokus på personlig økonomi i læreplanen fra grunnskolen.

Fokuset på Luksusfellen etterlater et feilaktig inntrykk av at mange er "sløser".

Det er grunn til å se på inntektsgrensen for fri rettshjelp, særlig der konflikten mellom foreldre er høy.

Magnus Pedersen, Spillavhengighet Norge: *Hvordan erfaringskonsulenter kan redusere ventetid i støtteordninger for økonomisk vanskeligstilte*

Spillavhengighet Norge har arbeidet med gjeldsproblematikk siden 2002. De møter folk i kriser som mangler oversikt over egen situasjon. De kan ha store problemer med å finne fram til rådgivningstilbud i sin kommune.

Sykdommen spillavhengighet handler mye om å lyve for seg selv og satse midler videre i påvente av en større gevinst. Spillavhengige opplever at det å vinne en stor premie er den eneste løsningen på problemene. Dette blir et hinder for å ta tak i problemene.

Enkelte opplever å få motivasjon når det går galt. Denne motivasjonen tar Spillavhengighet Norge tak i.

Det største problemet er lang ventetid for å motta behandling for sin spilleavhengighet, og få økonomisk oppfølging av gjeldssituasjonen. Mange får bare beskjed om at de må vente mens saken går sin gang. Spillavhengighet Norge mener derimot ikke at all ventetid bør fjernes. Det er viktig å ivareta saksbehandlingen også. Behandling for sykdommen og bistand med de økonomiske problemene bør gis parallelt.

Spillavhengighet Norge har mange erfaringskonsulenter med førstehåndserfaring fra prosessen som kan bistå. Disse kjenner mange små grep som kan gjøres før en sak kommer inn for namsmannen, herunder å skaffe seg oversikt over den økonomiske situasjonen. Dette avlaster systemet i stor grad.

Andre utfordringer og anbefalte tiltak:

- Gjeldsregister: Et bra register, men det er valgfritt for banken å bruke registeret og det fanger ikke opp alle typer gjeld.
- Kredittsperre: Et særlig bra tiltak for pårørende. Likevel en utfordring at fire ulike instanser må kontaktes for å få en kredittsperre.
- Gjeldsordning: Prosessen tar for lang tid i dag. Spillavhengighet Norge er kjent med at det kan gå opptil to år å få svar på en søknad. Ulike vurderinger fører også til ulike lengder på gjeldsordning.
- Kreditorne har for stor makt til å påvirke prosessen.
- En prosess med å rydde egen gjeld og egen sykdom må foregå samtidig.
- Oppfordrer sterkt om at det aldri bli tillatt med SMS-lån, som i Sverige og Danmark. Dette står for en stor del av problemene i disse landene.
- Markedsføring av lån og pengespill er problematisk fordi det gir inntrykk av at refinansiering er normalt.
- Det er behov for mer samarbeid mellom ulike organisasjoner som skal bistå.
- Brukerstemmer må inn i vurderingene når ordningene skal vurderes.

3. Dialog

Statsråden innledet dialogrunden med å be BFD redegjøre for sitt arbeid relatert til gjeld.

Statssekretær Reid Ivar Dahl, BFD:

Statssekretæren viste til at flere påpekte at gjeldsregisteret er positivt, men at det har svakheter, for eksempel at ikke all gjeld inngår. Registeret skal evalueres i år. BFD skal blant annet undersøke om det fungerer etter sin hensikt og om det bør utvides til annen type gjeld. Inntrykket er at registeret har ført til redusert vekst i forbruksgjeld. I forbruksmeldingen ble det varslet at det skal legges frem en strategi om å styrke økonomiforståelsen i befolkningen. BFD vil komme tilbake til det.

Gjeldsordningsloven

- Loven sendes på høring i år. Statssekretæren oppfordret alle til å komme med innspill på høringen.
- BFD ønsker å holde fast ved en ordning hvor det bare er mulig å få gjeldsordning en gang. Loven åpner derimot for individuelle vurderinger, men det er mulig at denne adgangen praktiseres ulikt og for strengt. Individuelle vurderinger bør kanskje tilgjengeliggjøres mer.
- Utfordringer med lang ventetid: Dette har BFD stor forståelse for. Et av formålene er å se på prosessreglene i loven, slik at ventetiden blir kortere.
- Nav og namsmannen hjelper skyldneren med å forhandle med kreditorene om en frivillig gjeldsordning, men det er bare tingrettene som kan tvinge kreditorene til å gå med på dette. Hos Nav og namsmannen har dermed hver av kreditorene vetorett. BFD vurderer hvordan gjeldsordningsprosessen kan forenkles, slik at en kommer raskere til målet. Dette kan gjøres på ulike måter. En måte er å kutte ut et av de tre leddene, eller en kan gå over til en ordning med at en kreditor mister muligheten til å stoppe hele prosessen.

Statssekretæren sa at eksemplene som ble formidlet i innleggene gjorde inntrykk.

Spørsmål og innspill fra Statsråden

- Statsråden takket for gode innlegg, som viste helt konkret hva gjeldsproblemer kan føre til. Statsråden fremholdt at en av grunnene til at han er opptatt av gjeldsfeltet er det motsatte av "Luksusfellenstempelet", altså at gjeldsproblemer for mange er noe som holder en fast i en situasjon som det er vanskelig å komme ut av. For mange er det åpenbart ikke snakk om å bruke penger på unødvendige ting.
- Maksrente: Det er ikke tvil om at rentene er svært høye for mange forbrukslån. Men er det et alternativ å sette en maksrente, til for eksempel 10 prosent? Dette vil gjøre kortsiktige forbrukslån mer attraktivt, og man risikerer i verste fall å oppnå det motsatte av hva en ønsker ved å sette en maksrente.

Lars Salvesen, Stiftelsen Rettferd: Det er behov for å gjøre noe med de svært høye rentenivåene. Konkursrådet legger også dette til grunn.

- Lavterskeltilbud: Statsråden var enig i innspillene om at det er behov for et lavterskeltilbud. Men er det ikke også behov for et tilbud som varer over tid? For mange er det snakk om omstendelige og langvarige prosesser, hvor det er behov for mer enn råd og tips i en kortvarig fase.

Tor B Slaathaug, Stiftelsen Rettferd: Statsråden har rett i at mange prosesser krever lang tid. Det er likevel et økende behov for lavterskeltilbud. Det ble vist til statsbudsjettet, hvor det fremgår at det som følge av koronapandemien er et økende behov for økonomisk rådgivning ved NAV-kontorene. Særlig personer i mellomsjiktet, altså før gjelden blir virkelig alvorlig, har behov for et lavterskeltilbud. Mange kommuner har lav stillingsandel innenfor økonomi- og gjeldsrådgivning, noe som gjør det vanskelig å opprettholde et godt fagmiljø. Flere av tiltakene i regi av frivillige organisasjoner sitter på vesentlig kompetanse. Dette kan være et supplement til tjenestene i NAV. Dette bør regjeringen støtte opp under.

- Regelverket: Statsråden pekte på at alle kreditorer må si ja til en gjeldsordning. I praksis har dermed en kreditor vetorett. Er det diskutert om dette er rimelig, eller bør det for eksempel holde med at et flertall sier ja?

Johan Lothe, Wayback: Et siste tiltak hvis en kreditor sier nei er tvungen gjeldsordning. Dette tvinger kreditoren som sier nei til å gå med på tingrettens ordning.

- Statsråden fremholdt at gjeld ofte henger sammen med andre sosiale problemer og bør sees som en sosialpolitisk problemstilling. Gjeldsproblemer kan være en viktig årsak til utenforskap.
- Gjeldsrådgivning i NAV: Dette er en kommunal tjeneste, men her mener statsråden at det er rom for å se på om det er noe staten kan gjøre. Han pekte her på kompetanseheving, og mandat/rammeverk for rådgiverne i NAV. Statsråden sa også at koblingen mellom NAV og namsmannen er viktig.
- Statsråden pekte på at staten ikke er en "mild" gjeldsinnkrever. På en side er dette rimelig, siden private selskaper blir lettet for risikobyrdens sin ved å lempe innkrevningen over på inkassobyrå, som igjen lemper risikoen over på låntaker.
- Det er gjennomført flere tiltak for å begrense markedsføringen av forbrukslån og usikret kreditt. Statsråden sa at det kan være grunnlag for å se ytterligere på dette.

4. Eventuelt

Det var ingen saker til eventuelt.

5. Oppsummering og avslutning v/statssekretær Begum

Statssekretæren takket for alle innspillene. Hun viste til at det arbeides med en stortingsmelding om utenforskap. Problemstillinger og innspill fra Samarbeidsforum vil bli vurdert i den sammenheng. Gjeld kan være et første steg inn i utenforskap, og noe som holder personer fast i utenforskap.

Neste møte i Kontaktutvalget er berammet til 4. mai 2021. Samarbeidsforum mot fattigdom ble oppfordret til å spille inn forslag til tema for møtet.